

-----Oppriinnelig melding-----

Fra: Jens Elmelund Kjeldsen [mailto:Jens.Kjeldsen@infomedia.uib.no]
 Sendt: 13. mars 2006 12:50
 Til: sindre.beyer@dna.no
 Emne: RE: Ap mot Frp_Retoriske strategier.doc

Ok, hørmød den rettede versjon.

Jeg vil følge Bjarne Håkon og Jens med spenning. En styrke for begge disse i kampen mot FrP er deres karakter og humør. Jo mer positive, saklige og handlingsorienterte de fremstår, desto større er sjansen for at Jensen vil fremstå som en suxpromp. Et par gode kjøreregler overfor Jensen er:

* Hold ordet lenge. Siv Jensen avbryter ikke så mye som Hagen. Og hvis hun kommer til å gjøre det vil hun virke aggressiv og risikerer å fremstå som masete. Hvis man holder ordet lenge (men ikke for lenge, selvfølgelig) blir Jensen ofte utålmodig og sukker og stønner oppgitt. Sig evt. du behøver ikke stå å puste og stønne når jeg snakke, prøv heller å lytt. I debatter med Siv Jensen bør man ikke avbryte henne. Man bør holde ordet så lenge som mulig, og hver eneste gang Siv Jensen avbryter, stønne oppgitt, er strategisk, ufin eller ureddelig bør man gjøre oppmerksom på det. Hvoretter man fortsette med å snakke om Ap-politikk. Slik at angrep på Jensen alltid kommer innledningsvis og aldri i slutten av innlegget.

* Det gjelder altså så vidt det er mulig å bruke antydninger og å alltid slutte et innlegg med å snakke om egen politikk, for derved å lokke Jensen til å forklare vanskelige ting som ikke gir så mye mening og gjenklang hos velgerne (er det mulig).

* Dessuten er det en viktig alltid å påpeke når Siv Jensen argumenterer for en politikk som vil støtte de rikeste i Norge.

Hmm måske burde vi lage en Jensen-analyse innen alt for lenge.

Mvh Jens

<<Ap mot Frp_Retoriske strategier.doc>>
 >-----Original Message-----
 >From: Sindre Fossum Beyer [mailto:sindre.beyer@dna.no]
 >Sent: Monday, March 13, 2006 12:25 PM
 >To: Jens Elmelund Kjeldsen
 >Subject: SV: Ap mot Frp_Retoriske strategier.doc
 >

>Ikke foreløpig. Vi skal forsøke å få det innarbeidet raskt.
>Bjarne Håkon deltar i morgen i NRK Standpunkt i debatt om FrP.
>Jens deltar i duell mot Siv Jensen i Tabloid og redaksjon l onsdag.

>

>

>MVH

>

>Sindre

>-----Opprinnelig melding-----

>Fra: Jens Elmelund Kjeldsen [mailto:Jens.Kjeldsen@infomedia.uib.no]

>Sendt: 13. mars 2006 12:25

>Til: sindre.beyer@dna.no

>Emne: RE: Ap mot Frp_Retoriske strategier.doc

>

>

>Det gjør jeg straks. Andre ting du lurer på?

>

>JK

>>*****

>>

>>Hei Sindre,

>>

>>hermed notatet om FrPs retorikk. Jeg håper at det var noe i
>>denna retningen dere ønsket. Jeg har ikke gjort en fyldig
>>analyse av Siv Jensen, men i stedet sett på FrPs retorikk
>>generelt - men selvfølgelig også ut fra Jensens retorikk. Det
>>er ennå litt uklart hvilken ~~rolle~~ for retorikk Jensen kommer
>>til å benytte som leder. Så tror jeg vi bør vente med å se
>>nærmere på dette.

>>

>>Som appendiks har jeg vedlagt en artikkel om Hagens retorikk.
>>Den er egentlig ikke en del av analysen, men kan fungere som
>>ekstra bakgrunn for forståelsen av FrP-retorikken.

>>

>>Du må meget gjerne kontakt meg hvis du har spørsmål eller
>>kommentarer til notatet. Jeg er også åpen for visse endringer
>>eller tilføyelser, hvis dere skulle ønske det.

>>

>>God jakt!

>>

>>Mvh Jens

>>

>>NB notatet er konfidensielt både for dere og for meg. Derfor
>>har jeg ikke satt navn på det.

>>

>

>

Brian til tilhørerne: "Look, you are all individuals!"
Tilhørerne i kor: "We are all individuals!"
Ensom stemme: "I'm not."

Fra Life of Brian

Retorisk analyse og strategi

i kampen mot Fremskrittspartiet

Vi må vinne stemmer fra FrP	2
FrP har samlet stemmer, vi må flytte dem	2
Personen vi skal tale til og overbevise	4
FrPs retorikk – og våre mottrekk	5
FrP er problemorientert – men også løsningsorientert	5
FrP argumenterer og gjendriver omfattende	6
FrPs retorikk er aktuell, konkret og fortellende, og ofte analogisk	7
FrP kombinerer rollen som offer og den lille manns forsvarer med nedverdiggende karakteristikk	8
FrP tar utgangspunkt i folkestemningen og taler til den	9
Fem bud i retorikken overfor FrP	10
1. Du må ta en sak av gangen – og gå i dybden med den	10
2. Du må snakke til FrP-velgeren – med et språk han forstår	11
3. Du må snakke om egen politikk – og være konkret og handlingsorientert	12
4. Du må appellere til følelsene: vekke frykt og håp, flauhet og stolthet	12
5. Du må beskrive og kritisere de konkrete konsekvenser av FrPs politikk	13
Tre forbud i retorikken overfor FrP	13
1. Du må ikke angripe FrPs motiver og livssyn (direkte)	13
2. Du må ikke fremstå teknokratisk, belærende og arrogant	13
3. Du må ikke tale generelt og ideologisk uten å knytte det til konkrete saker	13
En særlig utfordring: Oljepengene	14
APPENDIKS: Artikkel om Carl I. Hagens retorikk	15

Det følgende notat er basert på analyser av FrPs retorikk som den har ytret seg i en rekke intervju, debattprogrammer, offentlige taler samt partiets kampanjemateriale. Notatet er fortrolig og kun til bruk for Arbeiderpartiet.

Vi må vinne stemmer fra FrP

FrP er landets største parti. Høyresiden i Norge har flertall. Derfor er det ikke nok å demobilisere og forhindre nye velgergrupper til FrP. Vi er tvunget til å vinne velgere fra FrP til Ap. Å skremme folk fra FrP til et parti som Høyre, vil gjøre FrP mindre, men ikke høyresiden. Samtidig vil et større Høyre antagelig styrke FrPs sjanser for innflytelse og regjeringssamarbeid. For uten Høyre er FrP alene.

Selv om undersøkelser viser at Aps konkurranseflate med FrP er begrenset, er det altså likevel veien å gå: Vi må hente stemmer fra FrP. Og det er faktisk stemmer å hente her. Det er tross alt nesten 11 prosent av FrP-velgerne som har Ap som andrevalget. Selv om det er færre Ap-stemmer å hente fra FrP enn fra andre partier, er de dobbelt så verdifulle i kampen mot dette partiet. Å stjele velger fra FrP teller nemlig dobbelt. De mister en. Vi får en. Samtidig vil retorikk som flytter stemmer også kunne støtte våre demobiliserende og defensive mål og svekke høyresiden.

Frp har samlet stemmer, vi må flytte dem

Retorisk sett er Carl I. Hagen, Siv Jensen og Frp typiske *stemmesamlere*. Dvs. partiets retorikk er god til å:

- mobilisere tilhørere som er enige i forveien.
- tiltrekke tilhørere som ikke har vært på partiets side, men overbevises om at politikken stemmer overens med de grunnholdninger tilhørerne allerede har.
- tiltrekke tilhørere som ikke har noen mening i forveien (vet-ikke-gruppen).

Fremskrittspartiets stemmesamler retorikk er bl.a. typisk ved:

- Ideologisk argumentasjon (dvs. argumentasjon som er generell og overordnet).
- Fortellende og billedlige trekk (for eksempel utstrakt bruk av analogier, eksempler og konkretiseringer).
- Skarpe, korte, markante formuleringer og angrep på grupper og personer.

Den viktigste leksjon av dette er at Hagen og FrP ikke har manipulert velgerne, men snarere har lyttet til dem og sagt ting som velgerne i forveien synes eller er tilbøyelig til

tro på. Det er ikke så mye Hagen som får "folk flest" til å tenke det de tenker, men "folk flest" som får Hagen til å si det han sier.

I motsetning til denne mobiliseringsretorikk er utfordringen for Ap meget vanskeligere. Vi må i høyere grad være *stemmeflyttere*. Vi må flytte stemmer fra FrP til Ap. Vi må vinne motstandere og få dem til å skifte posisjon. Det krever en annen form for retorikk. Retoriske studier viser at en slik oppgaven best løses ved å bruke:

- konkret, informativ argumentasjon. Dvs. argumentasjon som belyser saken som diskuteres.
- få utvalgte nøkkelargumenter.
- avgrensede, presiserende påstander og nyansering av posisjon.
- moderat, rolig, høflig retorikk.
- vedholdende og grundig argumentasjon, dvs. man må gå i dybden med de enkelte punkter og argumenter.

En god stemmeflytter er engasjert og offensiv. Hun fremstår overbevist om egen sak og posisjon, men holder seg til saken og er tålmodig og vennlig overfor motstanderne – og dermed overfor de velgere hun skal vinne.

Normalt bruker gode stemmeflyttere dessuten en betydelig mengde informasjon. Men i betraktning av at mange FrP-velgere er unge med korte utdannelser, vil det ikke være hensiktsmessig for oss.

Aps konkurranseflate med FrP er begrenset – det er ikke mange stemmer som går fra det ene partiet til det andre. Derfor kan det virke retorisk hensiktsmessig for eksempel å demobilisere FrP, holde på egne velgere, vinne velgere som misliker FrP, dyrke fram splittelse og vinne eldre velgere. Slike mål nås normalt best med stemmesamlende retorikk. Men problemet er at denne retorikk fastholder eksisterende posisjoner og gjør det vanskeligere å flytte velgere. I en situasjon hvor FrP er landets største parti, risikerer slik retorikk å legge et enda fastere grunnlag for denne posisjon.

For å hindre at FrP-sympatisører samler seg enda tettere og mer urokkelig om partiet, er det derfor visse former for (stemmesamlende) retorikk vi bør unngå:

- Ikke bruk for mye overordnet og generell ideologisk retorikk. Det samler våre meningsfeller, men vil aldri kunne flytte motstanderens sympatisører.
- Ikke bruk nedlatende kritikk, karakteristikker eller angrep på partiets personer, motiver og livssyn. Vi må og skal angripe FrP – og vi kan godt gjøre det intenst og alvorlig – men vi skal angripe *politikken og dens konsekvenser*, og vi skal alltid gjøre det saklig.
- Ikke erklær krig mot Fremskrittspartiet. Ikke sig ting som "vi skal avsløre Fremskrittspartiet". Det er nemlig det samme som at avsløre og erklære krig mot dem vi skal vinne.

Demobiliseringen og det defensive mål må derfor nås gjennom en kontinuerlig, konkret og saklig kritikk av FrPs politikk. Men kritikken må alltid – hver gang – følges av *konkrete* forslag til en bedre politikk – vår politikk. Det hjelper ikke å demobilisere, hvis vi ikke gir de demobiliserte et bedre alternativ. Disse poengene er viktige og vil bli gjentatt og utdypet i det følgende.

Personen vi skal tale til og overbevise

Hvem er velgeren som vi skal overbevise? I vår politiske kommunikasjon må vi ikke henvende oss til FrP-politikerne eller til dem som i utgangspunktet ikke stemmer på FrP. Vi må henvende oss til FrP-velgeren som kan flyttes og til sympatisøren som overveier å gå til FrP. FrP-velgeren – og antakelig også sympatisøren – er *statistisk sett* slik (tatt fra forskjellige undersøkelser):

- En mann (35,8% av norske menn ville stemt FrP) som er ung (ca. 38,9% av dem mellom 18-29 år ville stemt FrP).
- Han har ikke mye utdanning (41 % har videregående, 32% har 1-3 års høyere utdanning).
- Han er først og fremst opptatt av eldreomsorg, skatter og avgifter og innvandring (men også av skole, helse- og sosialpolitikk samt økonomi, næring og arbeid).
- Han har tidligere stemt FrP, Høyre, ikke stemt, ikke kunne stemme eller stemt Ap (i faldende størrelsesorden).

- Hvis han ikke stemte på FrP, ville han som andrevalg ha stemt på enten Høyre (46,4 %) eller Arbeiderpartiet (10,6 %).
- Han er opptatt av enkeltsaker.
- Han føler at FrP varetar hans interesser og passer med hans identitet.

Sympatisørene – de potensielle FrP-velgeren som vi kan kapre – er for det første *hjemmesitterne* som overveier å stemme FrP og for det andre *nye velgere* som skal stemme for første gang, og som overveier å stemme FrP

FrPs retorikk – og våre mottrekk

FrPs retorikk er preget av løsningsforslag, omfattende argumentasjon og gjendrivelser, konkrete og levende appeller, samt en kombinasjon av offerrollen med nedverdiggende karakteristikk av motstandere. Alt dette tar som regel utgangspunkt i folkestemningen og henvender seg til den.

FrP er problemorientert – men også løsningsorientert

FrP-retorikken peker igjen og igjen på problemer i det norske samfunn. Den tar fatt i saker som mange mennesker allerede oppfatter som problemer, eller som de kommer til å oppfatte slik, når de hører på FrP. Men rollen som protestparti er kun den halve sannhet for partiets kommunikative suksess. Den egentlige suksessen skyldes at Hagen, Jensen og andre FrP'ere alltid kommer med konkrete politiske forslag og løsninger. Selv om FrP omtales som et protestparti fremstår det for de fleste som løsnings- og handlingsorientert. Gang på gang fremlegges mulige løsningsforslag og stortingsforslag FrP har fremmet.

For faktiske og potensielle FrP-velgere fortøner scenariet seg slik: Det er problemer. FrP foreslår løsninger. De andre bakstreverske partiene avviser arrogant FrPs konstruktive forslag. Men de har ikke selv bedre forslag, og til sist fremmer de selv forslagene i tilpasset form, men nekter at FrP tenkte på det først (Jf. innvandringspolitikken og bruken av oljepenger). FrPs motstandere (især Ap) fremstår dermed ikke alene som arrogante, men også som uvillige til å løse problemene.

Retoriske mottrekk

- Ap må vise tydelig – og saklig – hvorfor forslagene er dårlige for Norge. Det må gjøres ved levende å beskrive konkrete, uheldige konsekvenser av forslagene. Vi må tegne tydelige bilder som viser hvordan forslagene rammer vanlige folk.
- Ap må alltid presentere egne løsninger og forslag, når vi kritiserer FrPs politikk
- Hvis (deler av) forslag fra FrP – sett med Ap-øyne – er gode, må Ap innrømme dette og ikke legge skjul på at man kan komme til å bruke (deler av) det.
- Ap må unngå å virke arrogante ved å unngå avfeie avvisninger av FrP-forslagene.

FrP argumenterer og gjendriver omfattende

Det er en misforståelse å tro at suksessen til FrPs politiske kommunikasjon (bare) skyldes slagord, dobbeltkommunikasjon og manipulasjon. I tråd med den løsningsorienterte retorikken benytter FrP-politikere – særlig Hagen og Jensen – omfattende argumentasjon for sine påstander og posisjoner. De er meget flinke til å tilbakevise og gjendrive motstandernes argumenter.

Når en Ap-politiker for eksempel hevder at mer bruk av oljepenger vil gi inflasjon, har Hagen alltid en rekke motargumenter til slike innvendinger: "vi vil ikke bruke særlig mye, bare ca. 20 små mia.", "vi vil *ikke* forminske oljefonden, men bare la formuen vokse litt mindre enn de andre", "det gir åpenbart ikke inflasjon å bygge en opera", "vi kan kjøpe utstyr til våre sykehus i utlandet", "vi kan få utlendinger til å jobbe her", o.s.v. Som regel svarer Ap-politikere – som andre politikere – ikke på disse tilbakevisninger. Risikoen er at velgerne sitter igjen med en følelse av at FrP også har en løsning på dette problem, og at Ap-politikeren fremstår påståelig.

Retoriske mottrekk

- Ap må innse at FrPs velgere ikke er manipulert med slagord og uredelige emosjonelle appeller, men i høy grad er overtalt med argumenter som for dem er gode og rasjonelle.

- Ap må lokalisere de faste tilbakevisninger som Hagen, Jensen og FrP oftest benytter innenfor bestemte temaer, og finne passende avvísninger og gjendrivelser av disse. Det gjelder især tilbakevisningen av inflasjonsargumentene.
- I viktige debatter vil det være effektivt å vaksinere mot FrPs argumenter og gjendrivelser ved å avvise dem før FrP-politikeren selv fremfører dem. Først må man avvise argumentet som man forventer vil komme, så presenterer man Aps politikk som en bedre løsning. Dvs. noe i retning av: "Fremskrittspartiet vil unngå inflasjon ved å kjøpe utenlandsk arbeidskraft. Og det høres umiddelbart bra ut, men det er en dårlig løsning fordi ..... I stedet bør Norge ..... Det er vår politikk".

FrPs retorikk er aktuell, konkret og fortellende, og ofte analogisk

Selv om FrP ofte kommuniserer ideologisk er retorikken alltid støttet av aktuelle emner og eksempler – som oftest hendelser som har vært omtalt i tabloidavisene, på fjernsynets debattprogrammer (især på TV2) og i nyhetsutsendelser, f.eks.: "Vi har i dag i nyhetene sett hvordan det er i Bergen på sykehuset, hvor de har masse korridorpasienter, men likevel strammer man inn på grunn av mangel på penger". Slik bruker FrP konkrete eksempler og levende beskrivelser som folk kan forstå og som tydelig synes å fremvise problematiske konsekvenser av Aps og regjeringens politikk.

✓ En meget anvendt argumentform er analogien, for eksempel mellom oljefonden og en vanlig lommebok eller et vanlig husholdningsbudsjett. Vanlig er også sammenlikninger mellom Norge og andre land, som oftest land som Sverige og Danmark som likner på Norge. Men Hagen bruker også f.eks. Alaska, som betaler borgerne utbytte fra oljeinntektene. Særlig Hagen, men også Jensen, er god til å finne eksempler på FrP-likende politikk som andre lande tilsynelatende har suksess med.

Denne konkrete og anskuelige retorikk passer godt til mottakergruppen: den er argumenterende uten å bli abstrakt og vanskelig, og den er ideologisk samtidig som den er fortellende og løsningsorientert. Eksemplene viser nesten alltid verdien av individets frihet og problemene med statens undertrykkelse.

Retoriske mottrekk

- Ap må følge godt med i mediene, for selv å bruke aktuelle saker og hendelser og for å kunne være på forkant med de saker som FrP vil ta opp.
- Ap må finne moteksempler og motanalogier. Når f.eks. Danmark fremheves for måten de har håndtert innvandringspolitikken eller eksempelvis saken om Muhammed-tegningene, kan vi lett finne moteksempler på det problematiske i denne politikken.
- Ap må bli bedre til å bruke den konkrete, fortellende, anskuelige og analogiske argumentasjon, ettersom det nettopp er slik argumentasjon som appeller til FrP-velgere og sympatisører.

FrP kombinerer rollen som offer og den lille manns forsvarer med nedverdiggende karakteristikk

FrP inntar ofte rollen som offer, partiet som hele tiden urettmessig blir angrepet og dårlig behandlet av motstandere og medier. Der er især Hagen, som har gjort det til en kunst å være forulempet – både på egne vegne og velgernes vegne. Siv Jensen bruker ikke like mye offerroller om seg selv, men mest på velgernes vegne.

Jensen er ikke like god som Hagen til å spille offerrollen, dertil kommer at det er vanskelig for landets – i øyeblikket – største parti å innta denne rollen. Derfor kan offerstrategien bli mindre dominerende i tiden som kommer.

Men strategien vil antakelig være fremtredende en god stund fremover, og ettersom en betraktelig del av FrPs velgergrunnlag føler seg misforstått, undervurdert og dårlig behandlet, virker kombinasjonen av offerposisjon og protest tiltrekkende. Det blir FrP og folket mot makten; mot politikere, embetsverk og høytutdannede i alminnelighet. Det understøttes av en kontinuerlig argumentasjon for at "de andre" ikke respekterer vanlige folk og ikke tar dem alvorlig: "Folk er ikke dumme!", "Folk må ha lov å bestemme selv", "Arrogante Ap tror alltid de vet best!"

Samtidig tillater offer- og forsvarerposisjonen å gi nedverdiggende karakteristikk av Ap, regjeringspartier og motstandere av enhver art: "Skredderøkonomene i finansdepartementet", "byråkratifonden", "pampene i LO", "grådighetsfyrsten Jens Stoltenberg", m.m.

Retoriske mottrekk

- Ap-politikere må unngå å fremstå bedrevitende eller nedlatende overfor FrP-politikere, og i særdeleshet overfor FrP-velgere og sympatisører. Vi kan og skal være kritiske og offensive, men det må være klart at Aps kritikk og angrep handler om de politiske forskjellene.
- Ap må bli flinkere til å begynne med erkjennelser eller innrømmelser som går "folk flest" – dvs. FrP-velgeren – i møte, før man argumenterer imot FrPs politikk. F.eks.: "Jeg kan godt forstå at mange synes det virker besynderlig at vi ikke kan bruke oljepengene, når vi nå har så mange av dem. Jeg har jo selv lyst til å bruke disse pengene til helsevesen og barnehager. Men pengene dekker faktisk ikke så mye som vi liker å tror. Hvis vi deler dem ut vil Carl I. Hagens del bare dekke 8 måneder av hans pensjon".
- Hver gang politikere fra FrP – f.eks. i en debatt - bruker navngivning må Ap-politikeren bemerke dette og peke på at FrP'eren er uhøflig, og deretter bemerke at hun selv heller vil diskutere politikk saklig: "For det første vil jeg meget gjerne ha meg frabedt at du anklager meg (og mine velgere) for å være .... I stedet for å gi nødvendige karakteristikk av andre, kunne jeg tenke meg å snakke om saken, som er .... ". Dette er særlig viktig å huske når Siv Jensen bruker nedsettende bemerkninger. For det første fordi hun ikke har Hagens evne til å spille offer; for det andre fordi hennes karakter i høyere grad risikerer å fremstå som en sur, masete politiker. De færreste menn liker kvinner som hakker på dem. Når Jensen på uredelig vis kritiserer, hakker og maser på Ap og regjeringen, skal vi derfor ikke alene påpeke at hun driver strategi og ikke politikk (som nevnt ovenfor), vi skal også be henne respektere velgerne.

FrP tar utgangspunkt i folkestemningen og taler til den

FrP-retorikken tar nesten alltid utgangspunkt i det enkelte menneske og vanlige folk i Norge, som enten blir omtalt som "folk flest" eller f.eks. "fru Nielsen". Det er typisk for stemmesamler-retorikk at man hele tiden orienterer seg om hva de fleste folk tenker og mener. Folkestemningen blir fanget opp både gjennom medier og konkrete møter med

folk. Bruken av eksempler, fortellinger, mediehistorier og kjent stoff fra folks hverdag er en tilkjennegivelse av at FrP vet om og anerkjenner vanlige folks liv. Denne anerkjennelsen skaper identifikasjon med FrP og er både god til å hente og fastholde stemmer.

Retoriske mottrekk

- Aps politikere må gjøre som FrP. Vi må bli bedre til å lytte til vanlige folk, møte dem, fornemme folkemeningen og innlemme den i retorikken vår -- hva enten vi ønsker å argumentere for eller imot den.

Med bakgrunn i en analyse av den retoriske situasjon for FrP og Ap kan vi omdanne det ovennevnte til fem bud og tre forbud i retorikken overfor FrP, slik at de viktigste punktene blir tydelige.

Fem bud i retorikken overfor FrP

1. Du må ta en sak av gangen – og gå i dybden med den

FrP-velgeren er saksorientert og identifiserer seg sterkt med partiet. Potensielle FrP-velgere har det på samme måten. Generell, ideologisk retorikk vil ikke være effektiv. Utgangspunktet for Aps retorikk må være konkrete saker og forslag. Dels politiske saker som Ap går inn for, dels saker som FrP er for, men Ap er imot.

Som parti må Ap legge en plan for når man tar bestemte saker opp. Det er nemlig ikke hensiktsmessig å nevne alle kritikkpunktene mot FrP hver eneste gang man er i debatt. Det ender med at FrP remser flere av sine "gode" forslag opp, mens Aps kritikk ender med å virke postulerende, fordi det aldri er tid til å forklare grundig, hva problemet er, og fordi Aps egne forslag enten aldri kommer frem eller drukner i forvirringen.

Løsningen er altså å legge en plan hvor vi på forskjellige tidspunkter over en lengre periode tar sentrale saker opp – en av gangen. Derved setter vi dagsordenen – f.eks. gjennom konkrete politiske forslag, som står i motsetning til FrP. Samtidig gir det

oss mulighet til å gå i dybden og grundig forklare vår egen politikk og konsekvensene av FrPs politikk. Husk på at en kritikk av FrP, alltid må følges av en argumentasjon for Aps egen politikk.

Hvis sakene f.eks. er "FrPs 10 verste" (som beskrevet i internt dokument) bør vi ikke angripe *alle* disse punkter hver gang. Det blir overfladisk. I stedet finner vi effektiv motargumentasjon til hvert punkt. Så tar vi først punkter som vi antar har en vis appell hos FrP-velgere og sympatisører, deretter tar vi dem som vi antar har minst appell, endelig tar vi dem som har mest appell. Når valget kommer, vil vi ha vært alle punktene grundig igjennom – pluss de som er dukket opp underveis, og som vi også har tatt grundig for oss en av gangen. Derfor behøver vi ikke like mye grundig argumentasjon i valgkampen, hvor det oftest ikke er tid til det.

Tanken om å ta en sak av gangen gjelder ikke alene Ap som helhet, men også Ap-politikeren som deltar i en debatt. Også for den enkelte politiker gjelder det om å gå i dybden med en sak og alltid følge kritikk av FrP opp med egen politikk og konkrete forslag.

2. Du må snakke til FrP-velgeren – med et språk han forstår

Vi skal ikke snakke til dem som i utgangspunktet er enige med oss. Hver eneste gang vi ytrer oss for å vinne stemmer fra FrP, skal vi forestille oss at vi taler direkte til en FrP-velger (eller en sympatisør). Og vi skal tale høflig og klart, uten på noen måte å virke nedlatende.

Vi må bruke et språk som FrP-velgeren forstår og aksepterer, dvs. nært og konkret, fortellende, anskuelig og analogisk, samt handlings- og løsningsorientert. Vi bør fokusere mer konsekvensene av FrPs politikk, og beskrive levende hvordan den rammer konkrete mennesker.

Dessuten bør vi så ofte som mulig vise at vi har "folk flest" i tankerne. Vi bør naturligvis ikke bruke akkurat disse ordene, men for eksempel uttrykk som "De fleste i Norge", "Mer enn halvdelen av Norges befolkning mener...". Målet er å vise at Ap er opptatt av vanlige folk. Samtidig bør vi påpeke når FrP er i utakt med "folk flest", altså når de fleste (vanlige) nordmenn er uenige i partiets politikk.

3. Du må snakke om egen politikk – og være konkret og handlingsorientert

I forbindelse med Aps kritikk av FrP har Hagen og Jensen – dessverre ofte med rette – angrepet Ap for å kritisere FrP uten å presentere sin egen politikk.

Med en erklært kamp mot FrP fremstår Ap som et parti som er mer opptatt av strategi og makt enn politikk og gode løsninger. Samtidig gir angrepene FrP mulighet for å spille offerrollen enda mer overbevisende.

Derfor: Snakk om egen politikk. Følg alltid kritikk av FrPs politikk opp med konkrete eksempler på egen politikk. Vær handlingsorientert. Sig hva vi vil gjøre. Gjør det. Si at vi har gjort det. Også her gjelder det om å være konkret i argumentasjonen og bruke eksempler som vanlige folk kjenner til og forstår. Fremfor å snakke om FrPs politikk, må vi tvinge FrP til å snakke om Aps politikk.

4. Du må appellere til følelsene: vekke frykt og håp, flauhet og stolthet

All for mye av vår retorikk appellerer utelukkende til hodet og det rasjonelle. Vi må huske også å appellere til hjertet og emosjonene – særlig i betraktning av målgruppen.

To grupper av følelser vil være fornuftige å appellere til. For det første til frykt og håp. Vi må vekke frykten for hva som kan skje hvis FrP får gjennomført sin politikk – for eksempel bruken av oljepengene eller svekkelsene av sykelønnsordning og arbeidstakernes rettigheter. Og vi må vekket håpet gjennom argumentasjonen for Aps politikk.

For det andre må vi vekke stoltheten over det norske velferdssamfunn og den nordiske velferdsmodellen. Stoltheten over å være en del av et samfunn hvor vi hjelper hverandre og deler godene. Og vi må indirekte vekke flauheten (faktisk og potensiell) over den egoisme som finnes i FrPs politikk. Men det er *meget* viktig at velgerne ikke føler at Ap forsøker å gjøre dem flau. Derfor må flauheten kun antydes, for eksempel som motsetningen til stoltheten: "Jeg er stolt over å bo i et land som ikke overlater mennesker til seg selv, som ikke avviser fremmede som trenger hjelp og som ikke glemmer de kommende generasjoner."

5. Du må beskrive og kritisere de konkrete konsekvenser av FrPs politikk

Som sagt skal kritikken av FrP rettes mot de konkrete konsekvenser av partiets politikk. Kritikken kan gjennomføres på mange måter, men strukturen bør alltid være følgende: 1. Angrip og kritiser først FrP politikk og konsekvensene av den, 2. Redegjør deretter – *alltid* - for egen politikk.

Tre forbud i retorikken overfor FrP

1. Du må ikke angripe Frps motiver og livssyn (direkte)

Det er meget viktig at vi ikke angriper FrPs karakter og motiver direkte. Sakene skal stå i fokus. Hvis vi ønsker å ramme FrPs karakter, skal vi gjøre det indirekte gjennom en kritikk av politikken og sakene.

Eventuelle angrep på FrPs karakter bør skje gjennom implisitt argumentasjon og indirekte anklager. Det gjør at FrP enten må unnlate å kommentere dem eller bruke tid på å forklare (hvilket fort kan fremstå som bortforklaringer). Det gjelder med andre ord at bruke de samme teknikkene som FrP. Altså noe i retning av: "Vi ønsker ikke et samfunn hvor alle tenker på seg selv (implisitt: det gjør FrP), men et samfunn for vi står sammen, hvor vi støtter og hjelper hverandre".

2. Du må ikke fremstå teknokratisk, belærende og arrogant

For mange FrP-velgere fremstår Ap-politikere som teknokratiske og belærende, arrogante og maktglade. Det må vi unngå. Det gjør vi bl.a. ved å snakke til FrP-velgeren med et språk han forstår (jf. det andre bud ovenfor).

3. Du må ikke tale generelt og ideologisk uten å knytte det til konkrete saker

Nettopp fordi vi ikke bare skal samle stemmer, men især skal flytte dem er det viktig at vi ikke taler generelt og ideologisk. Det flytter ikke stemmer. Vi skal snakke om

konkrete saker og forslag, og kan så – når det er hensiktsmessig – knytte disse sakene til den sosialdemokratiske velferdsmodellen. Tanken om at vi både skal skape og dele.

En særlig utfordring: Oljepengene

Ap må skape en troverdig og overbevisende rasjonell forklaring på hvorfor det er problematisk å bruke den mengde oljepenger som FrP ønsker å bruke. Det er verken nok bare å postulere at det er problematisk for økonomien eller å henvise til økonomiske eksperter. Velgerne må få en sosialøkonomisk forståelse – i hverdagslogisk forstand – for hva som egentlig skjer ved bruk av oljepengene. Og det må være klart hvorfor og hvordan det skjer. I øyeblikket er det vel ingen vanlige folk som egentlig forstår hva som skjer – eller hvorfor det skjer – hvis vi bruker de 20-30 mia, som FrP ønsker å bruke.

Utover konkret å beskrive konsekvensene av økt pengebruk, må vi skape et levende bilde, fortelling eller en metafor som kan anskueliggjøre disse konsekvenser. Noen muligheter er glasset som vil løpe over hvis vi ikke stopper med å fylle det, eller toget som vil ende med å kjøre av sporet hvis vi fyller mer og mer kul på kjelen. Disse to eksempler er anvendelige, men muligvis er de likevel ikke overbevisende nok, for verken den intuitive eller logiske forbindelse til økonomi og oljebruker er helt parallell eller åpenbar.

APPENDIKS: Artikkel om Carl I. Hagens retorikk

Den norske demagogen Om frykten for Carl I. Hagens retorikk

Kan Carl I. Hagen selge sand i Sahara? Is på Antarktis? Man skulle nesten tro det når man leser i de norske avisene og lytter til hans politiske motstandere. Hagen fremstilles (oftest med upresise og halvskjulte hentydninger) som en demagog med et uforståelig grep om velgerne. Men er han virkelig det? Eller er det kanskje bare de andre partiene som er for dårlige til å argumentere for *deres* saker og synspunkter?

Uansett har Fremskrittspartiet gjennom siste halvdel av 90-tallet vært et av de mest betydningsfulle og profilerte partier i Norge, og ingen annen politiker har som Carl I. Hagen fått kommentert sin retorikk og fått betvilt sine motiver. Retorikk benyttes som kjent både i det gode og det ondes tjeneste. Hva som er godt eller ondt, riktig eller feil avhenger ofte av øyet som ser. Så jeg skal verken forsøke å vurdere Fremskrittspartiets politikk eller Hagens motiver. Spørsmålet her er ikke så mye hva Hagen sier, men hvordan han gjør det.

Hagens talegaver har mange uttalt seg om siden han på begynnelsen av 80-tallet ble Fremskrittspartiets helt sentrale leder. Forklaringen på partiets fremgang tilskrives oftere partiformannens demagogi enn partiets synspunkter. Folk flest stemmer tilsynelatende ikke på Fremskrittspartiets innhold, men på Hagens stil.

Under kommunalvalgkampen i 1999 advarte eksempelvis Andreas Hompland med intens røst leserne av Dagbladet (28/8) om at Hagen er enthymemenes mester. Enhver leser av Homplands kommentar forstod instinktivt at enthymemer er noe farlig, uønsket og udemokratisk. Enthymemer er nemlig logiske slutninger som ikke er gjennomført logiske, fordi de utelater enten konklusjonen eller en eller flere av premissene. Enthymemisk sier vi "Sokrates er dødelig", men unnlater å nevne premissene "Sokrates er et menneske" og "mennesker er dødelige". Hagens hovedform i argumentasjon er slike enthymemer, fremholdt Hompland, og gjorde det til en forklaring av Hagens demoniske og uimotståelige retoriske kraft.

Tilhørerne kan selv fylle ut de enthymemiske hullene i Hagens argumentasjon skrev han: "Sjøl seier ikkje Hagen det ufysiske, men alle som vil, er i stand til å høyra det når de sjøl fyller inn det som mangler, eller lar Kleppe og Hvedstrøm gjera jobben".

Som forsker i retorikk skal jeg være den første til å innrømme at kommentarer som Homplands er viktige og nødvendige. Å analysere og avdekke politiske taleres strategier og retorikk er et demokratisk krav. Vi må vite både *hva* politikerne sier, *hvordan* de sier det og *hvorfor* de sier det slik. I prinsippet applauderer jeg derfor slike retoriske

avdekningsmanøvre. Likevel er Homplands kommentar ikke bare symptomatisk, men også problematisk. Den forleder nemlig leseren til å tro at entnymemisk argumentasjon *per se* er en ufyselig, uredelig og umoralsk manipulasjonsform som i norsk politikk kun brukes av demagogen Carl I. Hagen.

Men entnymemisk argumentasjon er ikke spesiell for Hagen og er ikke i seg selv uredelig. Alle politikere i Norge argumenterer entnymemisk. Hompland argumenterer entnymemisk. Ja, alle mennesker argumenterer entnymemisk. Hvis Andreas Hompland i hjemmet blir bedt om å ta oppvasken, behøver han kun å gi svaret "Jeg tok oppvasken i går". Da er det ikke nødvendig å gi alle premissene i argumentasjonsrekken: "1. Den samme person skal ikke ta oppvasken hver dag; 2. Jeg tok oppvasken i går; 3. Ergo skal jeg ikke ta oppvasken i dag". Hemmeligheten ved å være kjedelig er som kjent å si alt. Det unngår en ved å benytte entnymemet.

Problemet med antakelsen om Hagens særlige entnymemiske argumentasjon er at den er gjødsel til villfarelsen om at bestemte politikere har demoniske og utmotståelige krefter og kun derfor stemmer de blinde velgere på disse politikerne. Men effektiv retorikk er håndverk som kommer av hardt arbeid og engasjement. Hvis Hagen lykkes med sitt retoriske håndverk, da er det kanskje fordi motstanderne ikke jobber hardt nok med deres retoriske håndverk. Dessuten finnes det masser av mennesker som ikke opplever Hagens argumentasjon som uimotståelig, men nærmere som utholdelig. Hompland for eksempel.

At Hagen og FrP gjennom 90-tallet fikk mange stemmer skyldes ikke at Hagen, Hedstrøm og Kleppe har hypnotisk-retoriske krefter som vinner gjenstridige velgere mot velgernes egen

vilje og ønske. Den viktigste grunnen til at mange stemmer på Hagen, er at mange mener det han sier er riktig. Uansett om han sier det direkte eller ikke.

Kun de færreste av de som misliker Hagens politikk har kunne innrømme dette overfor seg selv. Derfor bortforklarer de fleste motstandere Hagens suksess som et heksebrygg av djevlesk retorikk og idiotiske velgere. Og derfor taper de debatt etter debatt med Hagen. Ingen diskuterer nemlig Fremskrittspartiets politikk – eller sin egen politikk for den saks skyld – men alle angriper Hagens retorikk og motiver. Og dermed setter Hagen dagsordenen igjen. Av ren frykt for at Hagen, Hedstrøm, Kleppe og venner skulle fremstå som stuerene, reelle politikere, har kritikere unnlatt å kommentere partiets politikk. I stedet forsøker man gang på gang å fortelle om Hagen og Fremskrittspartiets onde motiver og manglende anstendighet.

Men det er for sent å forsøke å parkere FrP. Partiet er kanskje ennå ikke helt stuerent, men det er jevnlig landets neststørste eller tredjestørste parti og har velgere i hver femte norske stue, og i disse stuene liker en ikke å bli kaldt uanstendig. Derfor er det både dårlig politikk og dårlig retorikk å snakke om motstanderens retorikk. I alle fall når motstanderen er Hagen. Hvis Fremskrittspartiets politikk er problematisk, asosial, uanstendig, økonomisk usammenhengende, ikke gjennomførbar og hodeløst tilfeldig, kan vi være sikker på at ingen av velgerne oppdager det, for verken politikere, journalister eller kommentatorer snakker seriøst om den.

Fellesskap, frykt og polarisering

Kritikerne kan likevel ha rett i at Hagen benytter grep som vi bør holde øye med.

Ikke fordi han er den eneste som bruker dem, og ikke fordi de med nødvendighet er kritikkverdige. Men fordi vi bør holde øye med alle våre politikere, Vi bør notere oss deres retorikk hva enten den er prisverdig eller problematisk.

For et protestparti som Fremskrittspartiet finnes det imidlertid noen former for appeller som er mer brukte enn andre. Det gjelder for eksempel fellesskapsstrategien og fryktstrategien. Som alle andre retoriske appeller kan de benyttes med god eller med dårlig begrunnelse. De følgende eksempler fra EU-valgkampen i 1994 må vel sies å være tvilsomme, I NRK's avsluttende debatt om Norges medlemskap av EU argumenterte Hagen iherdig for at Norge måtte melde seg inn i EU. Han sa for eksempel:

La meg først si at Anne Enger Lahnstein sa at Sverige og Finland ville opphøre som selvstendige nasjoner 01.01.95 [Det høres svakt et nei fra Anne Enger Lahnstein]. Og så synes jeg ærlig talt at det blir meget Europa alene, uten å se de mer globale utfordringene som Europa i fellesskap også står overfor. Og se litt hva det egentlig er: Europa er jo egentlig et skall på det asiatiske kontinent, og i Europa er det felles grunnleggende verdier bygget på de kristne etiske verdier: Rettsstat, respekt for menneskerettigheter, menneskerettskommisjoner. Utenfor Europa finnes det regimer som er totalitære, med religiøs fanatisme og befolkningsekspløsjon, som vil true hele Europa – også Norge på langt sikt – med en massiv innvandring og asylsøkere. Nå bygger Europa gjennom EU en

felles politikk hvor blant annet en asylsøknad som blir avvist i ett EU-land automatisk er avvist i alle andre EU-land. Derfor vil vi når vi arbeider sammen innen EU kunne arbeide for *Europea*; Europa for europeerne, og for et Norge som er norsk. Og jeg har lyst til å spørre Erik Solheim og de andre på nei-siden, som ivrer etter å åpne de norske grensene for innvandring og ta imot enda flere asylsøkere, som vil kunne medføre en etnisk konflikt i fremtiden i Norge, og som veldig mange – blant annet dem som bor i Groruddalen, som er nevnt i mediene – er opptatt av. Hva vil dere gjøre hvis Norge blir stående alene som det eneste land? Utenfor de som prøver å hindre en masseinnvandring fra disse landene. Og mottagelse av asylsøkere med en helt annen etnisk opprinnelse. Med religiøs fanatisme som virkelig truer det som binder Europa sammen. Og det er veldig mange av de norske verdier som deles av våre naboland.

Carl I. Hagen forsøker seg med en såkalt *stråmann*, hvor man tillegger motstanderen synspunkter som motstanderen ikke har eller ikke vedkjennør seg. Ved å ta sine egne antakelser for gitt, kan debattanten plassere disse antakelsene inn i samtalen på en måte som fastslår dem som noe som ikke behøver å diskuteres ytterligere, i stil med det klassiske eksempelet: "Slår du stadig konen din?" Hagen anklager Anne Enger Lahnstein for å mene at Sverige og Finland vil opphøre som selvstendige nasjoner fra 1. januar 1995, og ved å postulere at nei-siden ivrer etter å åpne de norske grensene for innvandring. Men med en

slik åpenlys bruk av stråmann risikerer man at motstanderen avviser utsagnet (som Anne Enger Lahnstein faktisk forsøker) og at tilhørerne derfor legger merke til *stråmannen* og følgelig oppfatter taleren som uredelig.

I debatter anvendes *stråmenn* ikke kun til å tilskrive motparten uheldige holdninger som han eller hun ikke har, men også for å få den taktiske fordel ved at motparten har bevisbyrden i den videre debatten. Hvis motparten ikke kommenterer eller gjendriver den implisitte anklagen, vil tilhørerne normalt anta at det er noe i saken: Ingen røyk uten ild.

Hagens argumentasjon rommer også *frykt-appellen*, som er en av de mest brukte strategier i politisk argumentasjon. Fordi politisk argumentasjon handler om fremtiden og om hvilke konsekvenser forskjellige handlinger forventes å få, forsøker talerne å vekke frykt eller håp i forhold til disse handlingenes konsekvenser. Spesielt i en avgjørelse om EU-medlemskap, hvor følgene av et medlemskap er meget uklare, ja nesten umulige å avgjøre med sikkerhet, vil frykt-argumentet ventelig være dominerende. Motargumentet er selvfølgelig at det i virkeligheten intet er å frykte, og at motstanderen farer frem med skremselspropaganda. I avstemningen om EU var det forresten bemerkelsesverdig at ja-siden oftere forsøkte seg med appellen til frykt enn appellen til håp. Hadde ja-siden i stedet appellert til håpet om hvordan Norge kunne få glede og nytte av medlemskap i EU, ja da var avstemningen kanskje blitt jevnere enn den ble; eller kanskje hadde den fått et helt annet utfall.

Men tilbake til Carl I. Hagens frykt-appell, som også rommer en *fordreining* av den egentlige saken, samt et såkalt *glidebane-argument*, hvor konsekvensene av en handling blir eller

drives ut i det absurde. Fordreiningen består i forsøket på å gjøre saken om EU til en sak om innvandring. Selvom innvandringsspørsmålet kan være en del av EU-spørsmålet, er det ikke urimelig å hevde at Hagen fordreier sakens kjerne ved å tillegge det så stor vekt. Det syntes Gro Harlem Brundtland sikkert også. Hun så under flere av Carl I. Hagens innlegg ut som om hun godt kunne ønske sig at han hadde vært på motstandernes lag.

Ikke bare fordreier Hagen saken, han fører også konsekvensene av denne fordreining ut i det absurde ved å hevde at hvis Norge ikke stemmer ja til EU, vil landet bli et hjelpeløst offer for "masseinnvandring ... av asylsøkere med en helt annen etnisk opprinnelse. Med religiøs fanatisme som virkelig truer [både] det som binder Europa sammen ... og de norske verdiene". Argumentasjonen er enda mer tankevekkende når man sammenligner med den danske EU-valgkampen, hvor det danske Fremskridtsparti anbefalte et nei, fordi et ja ville åpne Europas interne grenser for ukontrollert innvandring og flyktningestrømmer.

Hagen baserer innlegget sitt på et skille mellom *de andre* og *oss selv*. En strategi som man kan kalle *felleskapsstrategien* eller *oss-mot-dem-strategien*. Strategien søker å skape enhet mellom tilhørerne mot en utenforstående motpart eller fiende. Innlegget er kun ett eksempel blant mange hvor fellesskapsstrategien anvendes. Hagen plasserer seg i det henseende i selskap med MacArthurs angrep på kommunismen, Hitlers angrep på jødene, og Goebbels som i sin berømte og beryktede tale om "Den totale krig" maktet å samle Tyskland mot bolsjevismen og England. Det er dog ikke kun i politisk propaganda at strategien huserer. Når Arne Scheie sier at "Vi vant en fortjent seier", da

appellerer han med sitt entusiastiske vi også til behovet for fellesskap.

Som ja-advokat bygger Hagen sin fellesskapsstrategi opp som en polarisering mellom oss i Norge (som er en del av det siviliserte Norden, som igjen er en del av det siviliserte Europa) og de ikke-kristne av "annen etnisk opprinnelse" som finnes utenfor Europa. Men også nei-siden brukte fellesskapsstrategien. Nei-sidens polarisering var mellom oss helt spesielle demokrati-elskere i det lille Norge, i Annerledeslandet, og alle de udemokratiske byråkratene i det store altetende EU-monster.

Ved å dele mennesker inn i klare polariserte grupper utnytter strategien vårt behov for tilhørighet og vår trang til en enkel forståelse av verden. Hvis vi blir overbevist om at vi tilhører en bestemt gruppe, får vi samtidig en motivasjon til å ta opp denne gruppens symboler, ritualer og overbevisninger, og til å forsvare gruppen mot angrep utenfra. Den britiske sosialpsykologen Henri Taifel har vist at personer fordelt i fullstendig vilkårlige grupper handlet som om medlemmene av gruppen var nære venner eller familie, selv om personene ikke kjente hverandre og aldri tidligere har snakket sammen. I disse fullstendig vilkårlig fordelte grupperinger av 'fremmede' personer viste det seg at deltagerne vurderte deres 'egne' medlemmer høyere enn 'de andre'. At deltagerne i høy grad oppfattet gruppene som motstandere, viste seg ved at man foretrakk å gi sine "egne" medlemmer 2\$ og de "andre" 1\$, fremfor at gi sine egne 3\$ og de andre 4\$. Vi er imot det andre laget, og holder med dem vi er på lag med, uansett om vi ikke selv har bestemt hvilket lag vi er på.

Med oss-mot-dem strategien søker man å skape en gruppe og å overdrive og betone gruppens forskjeller

i forhold til andre grupper, samtidig med at man understreker medlemmenes fellestrekk. Det er en strategi som er best egnet til å samle tilhørere som i forveien deler de holdningene som taleren uttrykker. Derfor er strategien utbredt på partimøter og partikongresser, hvor tales viktigste funksjon er at samle delegatene om en felles holdning. En slik vi-er-de-beste politikk med nedsettende omtale av 'de andre', er en effektiv måte å samle likesinnede på. "Soviet Marxism is ideologically, politically, and morally bankrupt", slo Margaret Thatcher fast på en partikongress i 1980 og mottok umiddelbart 9 sekunders fellesskapsamlende applaus. Det kunne de godt samle seg om – og på samme måte samler Fremskrittspartiets medlemmer og velgere seg om partiets politiske og retoriske appell til fellesskap.

At Hagen benytter appeller til fellesskap, frykt og polarisering er imidlertid ikke noe bevis for at han også er en uimotståelig retoriker. For det første brukes de beskrevne grep ikke kun av Hagen, men også av alle andre politikere. For det andre benytter Hagen ofte strategiene temmelig åpenlyst – også selv om han gjør det implisitt. Men en gylden regel for både den effektive propagandist og den gode retoriker, er *kunsten å skjule kunsten*. De veltalende skjuler deres evner, fordi veltalenhet oppfattes som noe suspøkt. Den mest effektive retoriker blir ikke oppfattet og omtalt som retoriker. Det bemerket allerede Cicero for nesten to tusen år siden. Når den velsmurte orator taler, sier folk: Hør hvor flik han er til å tale. Når den effektive orator taler sier folk: La oss handle! Er Carl I. Hagen så velsmurt eller effektiv? Svaret finnes både i at han av alle omtales som en stor retoriker, og det finnes i paradokset at ingen av dem som kritisk anklager Hagen for å være en god taler, føler at han har overbevist *dem* om noe. "Nei,

det er alle de andre han overtaler," sies det forklarende, mens alle taler om hans retoriske og propagandistiske strategier, og ingen om hans politikk.

For stråmannen som for fellesskapsstrategien, er det karakteristisk at man først og fremst appellerer til de allerede frelste, altså de som uansett er enige og har tenkt seg å stemme på politikeren som bruker disse grepene. Fordi fellesskapsstrategien per definisjon er ekskluderende, og fordi stråmannen, hvis den oppdages, avslører taleren som både uhøflig og uredelig, kan man ikke forvente at disse strategiene henter nye stemmer hjem.

Å forgifte motstanderen

Fordi Hagen ofte åpenlyst bruker strategier som de fleste politikere normalt anvender mer forsiktig og subtilt, eksemplifiserer han tydelig disse argumentative strategiene. Det gjelder også fiendtlighet og mistenkeliggjøring av motstanderen. I EU-debatten sa Carl I. Hagen for eksempel også:

Jeg må si at jeg synes det er litt underlig at det er venstre-partiene i Norge som ser ut til å videreføre de gamle kommunistpartienes motstand mot EU, for de gamle kommunistpartier i alle øst-europeiske land, de var imot EU og arbeidet aktivt for å påvirke både Norge og Danmark til å si nei i 1972. Det hadde stort hell med seg i Norge dessverre. Det er jo ikke noe rart når vi vet at Senterpartiet og Nei til EU bringer en av de ledende danske kommunister, Jens Peter Bonde, som er medlem av EU-parlamentet til Norge i denne EU-valgkampen, og fører han rundt som et sannhetsvitne. Han har jo levd og arbeidet sammen med tyske kommunister i femten til tyve år

for å spre feilaktig propaganda om EU...

Terje Svabø : /men han er europa-parlamentariker,,

Carl I. Hagen: /det var det jeg sa 'medlem av Europaparlamentet'. Men han har vært medlem av "Centralkomiteen" i det danske kommunistparti. Fra '75 til '91 har han vært medlem og arbeidet aktivt sammen med det gamle øst-tyske kommunistpartiet for å påvirke Norge og Danmark i dette...

Terje Svabø: /og dette synes du er et vesentlig argument i EU-debatten?

Uff da – en person som har arbeidet aktivt for å påvirke! Den skrekkelige kommunisten Jens Peter Bonde arbeider aktivt og bevisst for en forutinntatt holdning. Derfor kan vi ikke stole på ham, argumenterer Hagen aktivt og bevisst. Men at den som spar møkk på andre, kommer til å stinke selv, kan vi lukte da programlederen Terje Svabø åpner porten til usaklighetens fjøs med sitt lakoniske spørsmål. Hagen fremsetter nemlig ikke noen argumenter for EU, men forsøker i stedet å undergrave hele nei-sidens autoritet ved å anklage dem for på skruppelløs vis å anvende løgnaktige kommunistiske propagandister i argumentasjonen mot EU. Han bruker den såkalte *ad hominem* argumentasjon hvor man angriper en person eller personens troverdighet, i stedet for å angripe saken, og han antyder at nei-siden har en skjult kommunistisk dagsorden.

Formålet med en slik *ad hominem* argumentasjon er som kjent å avskrive verdien av en person eller en gruppes uttalelser om en sak med henvisning til denne personens eller gruppens fordekte mål og manglende troverdighet. Man

ødelegger motstanderens argumenter ved å ødelegge hans troverdighet. I argumentasjonsteorien kalles dette 'å forgifte brønnen'. Ved å bestemme motstanderen som en forgiftet brønn diskvalifiseres han eller hun fra videre diskusjon, fordi alt som kommer ut av munnen på vedkommende må diagnostiseres som infisert. Vi kan naturligvis ikke stole på Anne Enger Lahnsteins uttalelser om EU når hun omgås en avdanket kommunist, hun er så å si kommunist-infisert. Logisk sett er enhver *ad hominem* argumentasjon ugyldig, fordi man ikke med nødvendighet kan slutte fra person til sak, og det er da heller ikke rart at Svabø stiller spørsmålsteget ved relevansen av Hagens argument. Spesielt i en debatt som EU-debatten virker *ad hominem* argumentasjon irrelevant, fordi det jo nettopp ikke handler om personer og deres troverdighet, men om en konkret sak hvis argumenter er uavhengige av de personer som legger dem fram.

Mens Hagens argumentasjon i dette tilfellet unektelig må karakteriseres som temmelig oppfinnsom, er angrep på personlige forhold ikke alltid irrelevant og uredelig. I et presidentvalg er kandidatens kompetanse og karakter en viktig del av jobben som han eller hun søker. I amerikansk debatt-forskning skiller man derfor likelig mellom to distinkte hovedmål for debattantene: emnemål og image- eller karaktermål. Typisk vil image-målet for en debattant inkludere å bygge opp et mer positivt bilde av seg selv, og å bygge opp et mer negativt bilde av motstanderen; eller å forsøke positivt å endre de eksisterende holdninger til seg selv, og forsøke negativt å endre de eksisterende holdninger til motstanderen. Når vi i Norge skal velge partier og personer vil image- og karaktermålene være mer fremtredende enn ved et temavalg om innmeldelse i EU. Slike forhold kan

være relevante i hjemlig politisk debatt, både i forhold til tema, og person- og partivalg, fordi det er karakteristisk for politisk debatt at den ikke handler om fakta, men om det mulige. Når vi ikke kan dømme ut fra "fakta" i seg selv, er vi derfor henvist til å tro på den som bringer saken til oss, og det gjør vi kun hvis vi finner personen troverdig. Vi tror kun på budskapet hvis vi tror på personen.

Karisma

En type personer som vi tror på og støtter, er de som er ofre. De fortjene støtte og besitter troverdighet. Derfor er vi – med rette – imot dem som behandler andre urettferdig, og holder med dem som behandles urettferdig. Vi hjelper ofrene og vi forarges over og angriper skurkene.

I fjernsynsdebatter og i aviser fremstiller Hagen ofte seg selv og partiet som ofre. Han hevder seg feilsitert og mener han blir urettmessig angrepet. Han klager over at han som vil nordmenn det beste, eller som bare er realist i innvandringsspørsmålet, ikke blir tatt alvorlig av verken pressen eller de andre politikere. Denne offerfremtoningen appellerer best til to forskjellige velgergrupper: De som allerede sympatiserer med Fremskrittspartiet og de som i utgangspunktet føler seg som offer for den til enhver tid sittende regjering og dens håpløse eldre, omsorgs- og innvandringspolitikk.

Offerrollen er en viktig del av Hagens karisma, og han er utvilsomt en karismatisk leder. Innen sosialpsykologien beskrives tre trekk eller trinn ved karismatisk ledelse. Det første trekket ved karismatiske ledere er at de har en særegen evne til å oppsummere tingenes nåværende tilstand. De har fornemmelse for situasjoner og holdninger, og de er gode

til å identifisere muligheter. Hagen og Fremskrittspartiet fremstår nettopp som dem som lytter til, kjenner og representerer folkedypet. Det er partiet for "folk flest". Det andre trekket ved karismatiske ledere er at de ut fra deres tolkning og oppsummering av den nåværende situasjonen klarer å artikulere en visjon, en drøm som kan inspirere andre. Hagen og Fremskrittspartiet fremstår nettopp som dem med de konkrete, de annerledes og de nye – noen vil si håpløse og løttvinte – løsninger på nasjonens problemer. Løsninger som: "Send de eldre på ferie i Spania" og "Bruk oljepengene". Det tredje trekket ved karismatiske ledere er deres bruk av nyskapende og dristige midler for å oppnå deres visjoner. Ofte vil disse ukonvensjonelle midler, strategier og fremgangsmåter medføre harde prøvelser og lidelser for lederen. For ledere som Martin Luther King og Mahatma Gandhi førte det sågar til døden.

Nå er det ikke meningen å sammenlikne Hagen med karismatiske ledere som Martin Luther King og Gandhi. Men det er åpenbart at Hagen har en karismatisk tiltrekningskraft på tilhengerne sine. Og det er åpenbart at han med sin politikk og sin stil må gjennomgå prøvelser som tildeler ham offerrollen og øker hans karisma. På sine offentlige velgermøter har han opplevd at demonstranter kaster egg og tomater etter ham, at de vender ryggen til ham når han taler, at de forsøker å skjule ham bak store bannere og avbryter hans tale med aggressive utrop. Politiske motstandere, som Sigurd Grytten fra Arbeiderpartiet, har kalt hans valgmateriale for usmakelig og hans politikk for forkastelig.

Også Hagens partimedlemmer må gjennomgå liknende prøvelser. Under valgkampen i 1999 ble Siv Jensen spyttet i ansiktet og Vidar Kleppe ble på

Tostrupkjelleren dusjet i øl av både redaktøren i *Journalisten*, Jan Otto Hauge, og av sangeren Lillebjørn Nilsen. På lederplass (12/8) anførte VG at disse handlingene ikke alene er kritikkverdige i seg selv, men at de antakelig også tjener Fremskrittspartiet og den sak det var meningen de skulle ramme. Det mente også Arbeiderpartiets Anniken Huitfeldt som uttalte til samme avis at man burde slutte med å kaste øl etter Fremskrittspartiet for "det gir dem bare medlidenhet".

Jeg skal ikke vurdere om Hagen og Fremskrittspartiet faktisk blir dårlig behandlet, men bare konstatere at det ikke går en valgkamp uten at Hagen appellerer til medlidenhet og forargelse over mediens dårlige behandling av Fremskrittspartiet. Han føler seg kontinuerlig forfulgt av mediene. I stortingsvalgkampen 1989 kalte han journalistene for "hensynsløse gribber" og han snakker jevnlig om "mediekjøret" mot FrP og hevder at journalistene "lyver", er "uredelige" og "forvrenger". Han advarer velgerne mot å tro på mediens uttalelser om partiet og kaller NRK for ARK (Arbeiderpartiets Riksringkasting) og SRK (Sosialistisk Riksringkasting).

Forargelsen over NRK tilspissset seg da Hagen i 1999 etter en TV-debatt på NRK, angrep programleder Terje Svabø for bevist å ha front mot Fremskrittspartiet og for å la de andre debattantene "mobbe" ham. NRK innledet diskusjonen om boligpolitikken med å vise et TV-klipp fra Hagens valgkampåpning på Youngstorget. Her hevdet Hagen at boligkrisen i Oslo skyldes innvandrerne. De andre debattantene rystet på hodene av Hagens utspill og ikke minst Høyres Per-Kristian Foss latterliggjorde det. På slutten af meningsutvekslingen nektet Svabø Hagen ordet. Hagen var så forulempet og rasende at han var på

nippet til å reise seg å gå fra debatten forklarte han etterpå til Nettavisen: "Terje Svabø kan jo ikke lede en debatt uten at den har front mot Fremskrittspartiet. Det har han aldri gjort. Først får han fem stykker til å snakke om det innslaget fra Youngstorget. Så får jeg ett svar, så slipper de andre fem til for å skjelle meg ut. Så får jeg ikke tid til å forsvare meg."

I dagene etter debatten handlet de fleste og de største avisoppslagene om nettopp denne episoden. "Aldri vært så sint" siterte VG over hele side 6-7 og viste store bilder av en innblitt gestikulerende Hagen. Dagbladet spekulerte i om Hagen får økt sympati hos velgerne, når han fremstår som mobbeoffer. Det gjør han temmelig sikkert, men en forurettet attityde kan også bli litt for mye. Da Hagen i NRK-debatten lente seg tilbake i stolen med korslagte armer, så demonstrativt vekk fra programlederen og tvang munnvikene nedover; da fremsto han nærmest som et fornærmet og forurettet barn. Bedre ble det ikke da Svabø igjen overrakte ham ordet, og han kun motvillig mottok det med bemerkningen: "Å? Så nå får jeg lov å snakke?!" Her virket Hagen litt for forurettet, litt for oppgitt og litt for iscenesatt. VG kalte hans opptreden for "mislykket" og "anstrengt", og plasserte ham med temingkast 3 som den nest dårligste taler i panelet. Kun foran den ukjente debutant Odd Anders With, som VG av ren og skjær nåde og barmhjertighet ga temingkast 1.

Skam, absurditeter og bråkebøtter på Sirkus FrPs politiske folkefester

Offerrollen er en del av Hagen og Fremskrittspartiet, hva enten han søker den eller ikke. Men den er mindre fremtredende når Sirkus FrP under valgkampene reiser landet rundt og gir

liveshow på plasser og torg. Her har Hagen scenen for seg selv og de fremmøtte opplever normalt en enda mer pågående person enn den Hagen som de ser på fjernsynet. Opplagt, gestikulerende og manuskriptfritt oppsummerer han tingenes elendige tilstand og presenterer sine visjoner og sine løsninger på landets problemer.

Det gjorde han også under sin offisielle valgkampåpning på Festplassen i Bergen i 2001. Ord som "skandale", "uverdige" og "respekt(løst)" ble anvendt flittig, og spesielt ble skammens og forargelsens retorikk tatt i bruk. "Skammens liste" og "Skammens kø" er det sykehusenes ventelister oftest kalles av FrP-politikerne. Det er en tett forbindelse mellom denne forargelsens og skammens retorikk og offerposisjonen. Både FrP og våre eldre og syke fremstilles som ofre for 'de andres' ubetenksomme handlinger. Slik kan borgerne støtte FrP, som er ofre for 'de andres' retorikk, og FrP kan støtte borgerne, som er ofre for 'de andres' politikk. Og 'de andres' politikk – normalt Arbeiderpartiets eller den til enhver tid sittende regjering – er vanligvis komplett absurd, inkonsistent og selvmotsigende: "Grådighetsfyrsten" Jens Stoltenberg vil ikke dele oljepengene med folket slo Hagen fast igjen og igjen. Stoltenberg vil heller ikke skaffe nye sykehusplasser. Nei, han vil heller "stikke pengene i sin egne lommer" og forsvare seg med at han ikke vil skape inflasjon i Norge. Men, innvender Hagen indignert, "Det er jo keiserens nye klær", for "det gir åpenbart ikke inflasjon å sette ned moms på mat" eller å "bygge den kolossalt dyre Gardermobanen".

Det finnes nok av politiske absurditeter å ta av, og Hagen holder seg ikke tilbake: Man får kun halv pensjon hvis man er gift, Regjeringen vil spare 700,000 ved å nedlegge en grøndeskole,

men må betale 1.000.000 for å flytte skolevirksomheten til en annen plass. Og så var det mannen som sto på skammens liste, ufør og ute av stand til å jobbe. Derfor betalte firmaet hvor han jobbet 50.000 kroner for at han kunne bli operert i London og komme tilbake på jobb. Ivrig regner Hagen tall sammen: Staten sparte altså 50.000 på operasjonen og omkring 75.000 i uføretrygd. Men var de glade for det? Nei, de svarte i stedet med å kreve 25.000 skatte kroner av mannen, fordi operasjonen ble regnet som ekstrainntekt!

Slike historier høres jo i sannhet absurde ut. Og de fleste av tilhørerne rystet da også forarget på hodene. Slik skapes effektivt et samlende vi. Vi sukker i fellesskap og ler sammen i felles oppgitthet over disse idiotiske absurditetene. Vi innser at 'de menneskene' som står bak må være enten inkompetente eller uærlige. Hvem 'de mennesker' er, det er ikke alltid helt klart, men vi forstår at det er oss mot dem. At det er folket mot byråkratene, mot sosialøkonomene, og mot det offentlige og de andre politikernes formynderi. Sådan ser det overensstemmelse mellom ord og politikk. For politikken er jo nettopp at individet skal bestemme selv og ikke bestemmes over.

Men nå er det jo ikke alle som er enige i denne liberalistiske leksen, og de som er mest uenige – unge radikalere, sosialister, anti-rasister og blitzere – møter vanligvis opp til Framskrittspartiets politiske folkefester. Da skal det gis høylytt svar på tiltale. Den politiske polariseringen i Hagens budskap blir markant synlig i disse verbale – og noen ganger fysiske – sammenstøtene. Her viser Hagen tydeligst sin posisjon som Norges mest erfarne politiske taler. Han har så lang erfaring at han klarer å takle både forstyrrelser og demonstranter. Da han

på Torgallmenningen i Bergen 1999 ble forstyrret av en veps, spøkte han det bort med at den var sendt fra Jagland. Da en kom i bare undertøyet, var han sendt fra Bondevik. Tilhørerne lo og applauderte.

Fremfor å bli hemmet av slike overraskelser og uventede situasjoner vender han dem til sin egen fordel. Selv om Hagen nok ikke forventer nakne menn på scenen, så er demonstranter og forstyrrende politiske motstandere knapt noen overraskelse. Det var de heller ikke på Torgallmenningen i 1999. Da sa Hagen at skoleelever burde ha to og en halv times skolelekser daglig. Som svar buet demonstrantene avvisende. Hagen, som ikke er hemmet av manuskriptbruk repliserte umiddelbart: "Jeg er ikke forbauset over at disse folkene ikke liker dette. De har jo aldri lært ordet plikt".

Fremfor å bli skremt – for ikke å si overtalt – av demonstrantenes slagord, ble de fremmøtte FrP-sympatisører nå samlet i sterkere sympati for Carl Ivar. Man nikket og lo i fellesskap over Hagens morsomheter på bekostning av demonstrantene, som ble oppfattet som både usympatiske, uhøflige og på grensen til irrasjonelle. Et inntrykk som ble bekreftet da Hagen sa at det er viktig å lytte til lærere og elever, og demonstrantene – hvorav de fleste var skoleelever – på politisk autopilot igjen buet høyt. Som avslutning gjorde Hagen polariseringen politisk manifest og velgerrelevant da han sa direkte til publikum at dersom de ikke vil støtte demonstrantene, så måtte de stemme Frp. Det var det nok mange av dem som gjorde.

Mønsteret gjentok seg i Bergen i 2001, da en gruppe unge sosialister under Hagens tale på Festplassen begynte å rope "Fattigdom, Rasisme, Privatisering!..., Fattigdom, Rasisme, Privatisering!...", Ungdommene klarte ikke å overdøve Hagen, som ble både mer høylytt og mer konfronterende.

Frem til da hadde FrP's partileder ikke sagt et ord om asylsøkere og innvandringspolitikk. Men "bråkebøttene" – som han kalte dem – satte fart i innvandringsretorikken: "Send kriminelle utlendinger hjem til deres egne fengsler!". "[Innvandrere] må lære seg norsk, ellers må det reageres", dundret han med løftet hånd og senkede øyenbryn. Som tidligere år fant tilhørerne demonstrantenes tilrop både uhøflige og irriterende, og med dagens største bifall samlet de seg nå mot "bråkebøttene" og for Hagen. Her ble ingen omvendt, verken sosialister eller liberalister, men på begge sider ble de frelste styrket i troen.

Men hjelper det? Er han virkelig så effektiv?

Å skape fellesskap og enhet og å mobilisere og styrke de frelste er viktig, ja nødvendig, for den politiske taler, men det er alltid ikke nok til å vinne valg.

Hvis du skal vinne et valg, må du nemlig oftest gjøre to ting på samme tid: Du må mobilisere og samle dem som er enig med deg, og du må overbevise og flytte dem som er uenig med deg. Å flytte stemmer krever en retorikk som overbeviser dem som er kritiske eller uenige: Utdypende, nyansert og presiserende argumentasjon. Det makter især politikere som Stoltenberg, Bondevik, Odd Einar Dørum og i en viss grad Kristin Halvorsen.

Statsminister Jens Stoltenberg benyttet for eksempel stemmeflyttende retorikk under en fjernsynssendt valgdebatt fra Rick's i Bergen med Høyres Jan Petersen. Stoltenberg innledet med å presisere likhetene og forskjellene mellom Høyre og Arbeiderpartiet, og fortsatte med å nyansere sine egne holdninger. Han benyttet konkret og informativ argumentasjon, gikk i dybden på få

utvalgte hovedargumenter, og viste at han kan håndtere en stor informasjonsmengde. Dette klarer også Odd Einar Dørum, som i likhet med Stoltenberg, Halvorsen og Bondevik har evnen til å holde seg til saken i en vedvarende og utdypende bruk av avgrensede, presiserende påstander: "Jeg mener dette, men ikke dette...".

Et annet krav til politiske debattanter som vil flytte stemmer er saklighet, høflighet og imøtekommenhet overfor motstanderen. Hvis du er usaklig, uhøflig og avvisende overfor din motdebattant, er du også usaklig, uhøflig og avvisende overfor de velgere du ønsker å overbevise, og da flytter de seg ingen steder.

Stemmeflyttere som Bondevik og Dørum opptrer alltid saklig og høflig: "Av respekt for deres programmer, vil jeg ikke danne regjering med SV eller Fremskrittspartiet", er en typisk Bondevik-setning. Motsetningen til en stemmesamler ble tydelig da Hagen som svar gjorde Bondevik personlig ansvarlig for "de som ligger og dør på sykehusene!". Slike uttalelser får ikke Kristelig Folkepartis velgere til å stemme på Fremskrittspartiet. Og hvis du ønsker Jens Stoltenberg som statsminister, endrer du ikke mening når du ser et bilde av Carl I. Hagen, som i en taleboble sier "morna Jens...". Tvert imot. Det samme gjelder de som ikke i utgangspunktet er enige med Carl I. Hagen i polariseringen mellom de "kristne verdiene" i Norge og verden utenfor Europa, og som ikke kan se relevansen av polariseringen. Heller ikke de vil finne et slikt innlegg overbevisende.

Den samlende retorikk som vi møter hos Hagen er ofte ideologisk, underholdende og sarkastisk, samt preget av skarpe, korte og markante formuleringer – gjerne kritiske eller fiendtlige. Dens viktigste kvalitet er å si

det folk i forveien mener, og å gjøre det på en slående måte. Det har Hagen alltid vært en mester til. Hagen *er* en av de beste politiske talerne i Norge, kanskje den beste. Men det betyr ikke at han har uforklarlige og mystiske demagogiske evner. De retoriske grepene vi møter i Hagens taler og innlegg er han ikke den eneste som benytter. Alle norske politikere benytter dem, bare i forskjellig grad og på forskjellig måte. Disse grepene er heller ikke per definisjon etisk forkastelige. De har heller ikke den uimotståelige makt som Hagens mange forskremte kritikere antar. De som overraskes over at mange stemmer på Hagen og Fremskrittspartiet, burde ikke spekulere så mye over Hagens magiske retoriske evner, men burde heller tenke over hvorfor så mange i utgangspunktet er enige med Hagen. For kanskje er det ikke så mye Hagen som får 'folk flest' til å tenke det de tenker, men 'folk flest' som får Hagen til å si det han sier.